

*М. М. Шевченко,
к. філос. н., доцент,
докторант Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова
З. К. Бондар,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою
Національної академії державного управління при Президентові України*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

*M. Shevchenko,
Candidate of Philosophical Sciences (Ph. D.), Docent,
Doctoral Candidate National Pedagogical Dragomanov University
Z. Bondar,
Postgraduate student of division of European integration and globalization and management
of national security of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BACKGROUND OF FOOD SECURITY ASSURANCE MECHANISMS WORKING-OUT AND FUNCTIONING AT THE CURRENT STAGE OF STATE DEVELOPMENT

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів забезпечення продовольчої безпеки України на сучасному етапі державного будівництва.

Визначено основні складові комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки: правовий, інституційний, організаційно-адміністративний, фінансовий, економічний, кадровий, науково-методичний, інформаційно-аналітичний, еколого-економічний механізми, а також механізми державного регулювання забезпечення продовольством населення, державного реагування на загрози продовольчій безпеці, запобігання загроз продовольчій безпеці, економічного партнерства і співробітництва із регіональними організаціями з питань імпорту та експорту продовольства, СОТ, інтеграції національного продовольчого ринку у світову продовольчу систему.

Запропонована структура комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки дозволить у подальшому здійснити його змістовне наповнення, уникнути суперечностей та дублювання, які сьогодні мають місце у цій сфері, забезпечити реалізацію системного підходу до інтеграції національного продовольчого ринку у світову продовольчу систему, здійснення державної аграрної політики України з урахуванням місткості імпортного сегменту продуктових ринків ЄС і митних режимів ЄС.

There was theoretical and methodological background of food security assurance mechanisms working-out and functioning in Ukraine at the current stage of the state development substantiated in the article.

There were main components of food security assurance complex mechanism defined: legal, institutional, organizational-administrative, financial, economical, personnel, scientific-methods, informational-analytical, ecological-economical mechanisms, as well as mechanisms of state regulation for food providing to the population, government reaction to the food security hazards, food security hazards prevention, economical partnership and cooperation with regional organizations regarding food import and export, World Trade Organization, national food market integration into the world food system.

Suggested structure of food security assurance complex mechanism will allow to prepare its substantial contents in the future, to avoid discrepancies and duplication that are currently occurred in this field, to ensure system approach realization to the integration of national food market into the world food system, making the state agriculture policy by taking into account the import segment capacity of the EU food markets and the EU customs regulations.

Ключові слова: комплементарна модель національної економічної безпеки, механізми державного управління, теоретико-методологічні засади розроблення та функціонування механізмів забезпечення продовольчої безпеки України, зовнішній та внутрішній контури продовольчої безпеки, комплексний механізм забезпечення продовольчої безпеки.

Key words: complementary model of national economic security, state administration mechanisms, theoretical and methodological background of food security assurance mechanisms working-out and functioning in Ukraine, external and internal contours of food security, food security assurance complex mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У Стратегії національної безпеки України визначено принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз [1]. Також у Стратегії для економічної складової національної безпеки головну мету сформовано через критерій прийнятого рівня забезпечення економічної безпеки, однією з найважливіших складових якої є продовольча безпека.

Ця обставина і визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями дослідження державно-управлінських проблем забезпечення продовольчої безпеки України. Адже недосконалість правового, інституційного та науково-методичного забезпечення продовольчої безпеки гальмує успішну реалізацію "Стратегії реформ — 2020" [2] та "Стратегії розвитку аграрного сектора економіки України на період до 2020 року" [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

На підставі аналізу актуальних досліджень і наукових публікацій можна зробити висновок про те, що проблеми забезпечення продовольчої безпеки України присвячено чимало наукових праць вітчизняних дослідників, а саме: Т.М. Лозинської [4, с. 532], А.В. Яценка та Т.Т. Ковальчука [5], В.І. Мунтіяна [6, с. 521—526], А.Ю. Тригуба [7], В.П. Щербаня [8], В.П. Руликівського [9], А.Ю. Фролова [10] та інших. Серед науковців три-

вають дискусії щодо: підходів до розробки моделей державного управління розвитком агропромислового комплексу в системі забезпечення продовольчої безпеки держави; підходів до формалізації задачі державного управління розвитком агропромислового комплексу з врахуванням потреб держави у забезпеченні продовольчої безпеки; підходів до визначення та оцінки загроз продовольчій безпеці; принципів забезпечення продовольчої безпеки України.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на значну кількість робіт, в яких досліджуються державно-управлінські проблеми забезпечення продовольчої безпеки України, маємо констатувати, що сьогодні ще обмаль праць, в яких би розглядалися питання удосконалення структури та функцій механізмів забезпечення продовольчої безпеки України.

МЕТА СТАТТІ

Мета цієї статті полягає у науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад розроблення та функціонування механізмів забезпечення продовольчої безпеки України на сучасному етапі державного будівництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Механізм будь-якого явища у загальному філософському сенсі може бути представлений як процес,

система, засіб (інструмент) для вирішення певних завдань. Разом з тим, це сукупність державних інститутів та структур громадянського суспільства, а також практичних заходів, важелів, стимулів, способів дій з визначення та організації (залучення) необхідних і достатніх матеріальних, духовних, людських ресурсів, інтеграції різних сфер суспільства з метою досягнення певних завдань забезпечення національної безпеки України. Так, за визначенням В.І. Абрамова, у найзагальнішому вигляді алгоритм механізму забезпечення національної безпеки виглядає так: суб'єкти системи національної безпеки, дії яких визначаються національними інтересами, встановлюють цілі цього механізму, необхідні шляхи, сили, засоби, форми і способи діяльності функціональних суб'єктів, організовують їх взаємодію, контроль, корекцію [11, с. 200—204]. З огляду на таку позицію дієвий комплексний механізм забезпечення продовольчої безпеки доцільно здійснювати з позицій системного підходу на базі комплементарної моделі національної економічної безпеки запропонованої вітчизняними дослідниками В.І. Кириленком та М.М. Шевченком [12].

Структурно комплементарна модель національної економічної безпеки складається з:

1) моделі формування системи економічної безпеки, яка структурно включає в себе: діюче законодавство, що регулює забезпечення економічної безпеки; національні інтереси України у економічній сфері; складові економічної безпеки, визначені в офіційному дискурсі; загрози економічній безпеці; систему порогових індикаторів; організаційні структури гарантування економічної безпеки;

2) моделі розробки економічної політики в рамках якої визначаються пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку та завдання у сфері забезпечення національної економічної безпеки;

3) моделі реалізації економічної політики;

4) моделі оцінювання економічної політики;

5) моделі корекції економічної політики.

Головною метою функціонування системи забезпечення національної економічної безпеки як підсистеми національної безпеки є забезпечення певного рівня безпеки, який гарантував би її економічний суверенітет, нагромадження економічної сили, підвищення конкурентоспроможності, економічне зростання, зростання добробуту або якості життя. Мета функціонування цієї системи досягається реалізацією фундаментальної функції — виявленням небезпек і загроз економічній безпеці та їх нейтралізацією. Також функціями системи забезпечення національної економічної безпеки є низка робочих функцій — організаційно-управлінська, прогностична, програмно-теоретична, планово-аналітична, інтеграційна, координаційна, а також функції цілепокладання, цілевизначення, цілереалізації, ідеологічна, партисипаторна, моніторингу та контролю [12, с. 45—48].

Більш докладно розглянемо питання практичного використання комплементарної моделі національної економічної безпеки при реалізації функцій цілереалізації, фундаментальної (основоположної) та інтеграційної у сфері забезпечення продовольчої безпеки.

Функція цілереалізації забезпечує формування комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки, що передбачає відбір і композиційну побудову державно-управлінського впливу на систему економічних відносин на кожному етапі досягнення цілей державної аграрної політики, а також визначення особливостей діяльності по забезпеченню продовольчої безпеки в конкретних історичних умовах. Варто зазначити, що використання комплементарної моделі національної економічної безпеки при розбудові комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки регулює процеси конструювання зазначеного механізму з урахуванням контексту домінуючої парадигми національної економічної безпеки, зовнішньоторговельної політики, економічного укладу країни, державної аграрної політики. Водночас, розбудова комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки, як складової системи забезпечення національної економічної безпеки, здійснюється в рамках загальної теорії систем, теорії організації, теорії управління, теорії глобального управління, теорії державного управління, теорії міжнародних відносин, теорії правової держави, теорії глобальної безпеки, теорії колективної безпеки, теорії національної безпеки, теорії економічної безпеки, теорії продовольчої безпеки.

Результати аналізу наукової літератури [11—13] дозволяють виокремити два типи забезпечення продовольчої безпеки, в яких реалізуються фундаментальна та інтегруюча функції системи забезпечення національної економічної безпеки:

1) фундаментальна функція забезпечує регулювання заходів держави по забезпеченню продовольчої безпеки, тобто державою здійснюється управління давно існуючою, але не забезпеченою діяльністю, яка постійно породжує однотипні загрози продовольчій безпеці, при яких державне реагування на ці загрози стає самоціллю. Тобто це задіяння механізму державного реагування на відомі загрози продовольчій безпеці, механізмів СОТ і т.д.;

2) інтегруюча функція забезпечує управління діяльністю, яка або підлягає реформуванню, або створюється як нова: а) режим забезпечення нормалізації міждержавних економічних відносин, що передбачає регулювання економічних процесів та розробку превентивних заходів у сфері зовнішньоторговельної діяльності з метою управління ризиками продовольчій безпеці, тобто це задіяння механізму економічного партнерства і співробітництва із регіональними організаціями з питань імпорту та експорту продовольства; б) інтеграція національного продовольчого ринку у світову продовольчу систему з урахуванням перспективних тенденцій і факторів її формування та вдосконалення.

При реалізації інтеграційної функції системи забезпечення національної економічної безпеки можливі наступні варіанти практичного використання комплементарної моделі національної економічної безпеки з питань забезпечення продовольчої безпеки:

— визначення умов стратегічного партнерства з питань імпорту та експорту продовольства в кон-

тексті реалізації національних інтересів в економічній сфері;

- визначення можливості укладання взаємовигідних угод між двома і більше сторонами про вибір ними стратегій поведінки, що забезпечують їм гарантований рівень продовольчої безпеки, незалежно від дій сторін, що не входять до коаліції;

- оцінювання ризиків реалізації заходів з питань міжнародного економічного співробітництва для продовольчої безпеки держави.

Комплементарна модель національної економічної безпеки також може слугувати надійним "інструментом" при вирішенні таких завдань забезпечення продовольчої безпеки:

- вивчення стану захищеності національних інтересів у продовольчій сфері від загроз економічного характеру в системі забезпечення національної економічної безпеки;

- обґрунтування необхідного рівня продовольчої безпеки держави, адекватного визначеному рівню загроз економічного характеру і тенденціям розвитку соціально-економічної обстановки у світі, регіоні, країні;

- синтезу раціональної структури і оцінки ефективності функціонування комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки;

- обґрунтування заходів по підвищенню ефективності комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки;

- обґрунтування вимог до державних структур, які функціонують в інтересах забезпечення продовольчої безпеки;

- обґрунтування рекомендацій по залученню зусиль регіональної та універсальної систем безпеки у світі, регіоні, вибору напрямів зовнішньоекономічної співпраці у сфері забезпечення продовольчої безпеки т.п.

При вирішенні цих та інших завдань передбачена режекція комплементарної моделі національної економічної безпеки під конкретне завдання забезпечення продовольчої безпеки, яке означає комплектацію структури моделі, обсяг вхідних та вихідних даних, визначення діючого законодавства та інших прийнятих державних актів, які мають відношення до даного завдання. Проведення режекції моделі національної економічної безпеки дає змогу формувати систему обмежень і констант, які визначають базові характеристики комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки:

- кількість структур і рівнів ієрархії державного управління, задіяних при прийнятті відповідного рішення;

- нормативно-правова база, на основі якої приймаються стратегічні рішення у сфері забезпечення продовольчої безпеки;

- мінімально необхідний час і організаційні ресурси на підготовку і прийняття державно-управлінського рішення, а також на проведення заходів по забезпеченню продовольчої безпеки на різних рівнях ієрархії системи державного управління;

- види документів, які розробляються кожною структурою, на кожному рівні ієрархії і часові нормати-

ви на їх розробку, погодження, прийняття і доведення до виконавчих структур;

- види, обсяги і процедури контролю за виконанням прийнятих державно-управлінських рішень;

- сукупність показників оцінки ефективності функціонування комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки і його складових.

Враховуючи те, що поняття безпеки має дві сторони: зовнішню, що характеризує визначальний вплив об'єкта на середовище, і внутрішню, що характеризує властивість опірності об'єкта стосовно дій середовища [12, с. 42], пропонуємо виокремити зовнішній та внутрішній контури продовольчої безпеки й відповідно такі критерії оцінки: а) зовнішньої продовольчої безпеки — ступінь забезпечення продовольчої незалежності; частка імпорتنних поставок продовольства; частка експортних поставок продовольства; частка ввезених трансгенних організмів; рівень втрат зовнішніх ринків збуту сільськогосподарської продукції; частка приватизованих сільськогосподарських земель громадянами іноземних держав [5, с. 165—167; 7; 8; 9, с. 36; 14]; б) внутрішньої продовольчої безпеки — частка витрат на продовольство в загальних витратах окремих груп населення; рівень задоволення потреб населення згідно норм харчування; рівень забезпечення цінової доступності; гарантії якості і безпеки продуктів харчування; рівень виснаження природного потенціалу агровиробництва одночасно з його технологічною деградацією; рівень соціально-економічного розвитку села; рівень впливу шкідливих генетичних ефектів у популяціях живих організмів, зокрема генетично змінених організмів, та біотехнологій; рівень транскордонних забруднень водних басейнів та рівень якості води; рівень втрат потенціалу аграрного сектору економіки [4, с. 532; 5, с. 161; 7; 8; 9, с. 36; 10; 15, с. 107—122].

Вказані базові характеристики комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки є основою для обґрунтування специфічних вимог до його структурних компонентів.

Є сенс зауважити, що комплексний механізм забезпечення продовольчої безпеки має бути побудований як відносно самостійна система, тобто необхідно визначити його структуру, встановити взаємозв'язок між елементами, проаналізувати їх функції та спроможність діяти цілеспрямовано зі своїми особливостями. Це дозволяє розробити його як результативний спосіб пізнання реальної дійсності і науково обґрунтованого впливу на процеси, які відбуваються в державі, що відповідає вимогам системного підходу.

На основі теоретико-методологічних засадах розбудови та функціонування механізмів державного управління [4, с. 421], механізмів забезпечення національної безпеки [4, с. 419], механізмів інтеграції національної економіки у світову економічну систему [14], логіки взаємозв'язку елементів аграрної політики, пріоритетною метою якої є забезпечення продовольчої безпеки [4, с. 532], логіки взаємозв'язку зовнішнього та внутрішнього контурів продовольчої безпеки, логіки впливу на аграрний сектор економіки таких важливих чинників, як глобалізована економіка [16], проблема глобальних змін клімату [5, с. 161; 6, с.

520—521], митні режими ЄС [17] та ринки інновацій у аграрній сфері [18] визначимо основні складові комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки. Він має декілька основних складових, що представляють собою окремі механізми, об'єднані в систему правових, інституційних, організаційних, фінансових, соціальних, інформаційно-аналітичних та науково-методологічних засобів, які повинні використовуватись у комплексі, що й забезпечить досягнення цілей державної аграрної політики в контексті забезпечення продовольчої безпеки, сприятиме підвищенню її ефективності.

Правовий механізм формується, виходячи з того, що на створення та розвиток нормативно-правової бази аграрної політики, безумовно, здійснюють вплив різноманітні чинники, серед яких такі: особливості вихідного правового поля; особливості стану соціально-економічних умов країни в цілому; розширення міжнародної співпраці у сфері забезпечення продовольчої безпеки України тощо.

Правові засади у сфері аграрної політики в контексті забезпечення продовольчої безпеки встановлюють такі норми і правила: суб'єктів аграрної політики, їх статус, функції і компетенцію (предмет державно-управлінського впливу, права та обов'язки, форми і методи діяльності), структуру і характер взаємовідносин; порядок формулювання мети, цілей та завдань державної аграрної політики в контексті забезпечення продовольчої безпеки; принципи побудови та функціонування державно-управлінських інститутів; форми, умови, порядок виникнення, зміни та припинення відносин між суб'єктами та об'єктами державної аграрної політики; сукупність правових інструментів для гарантування реалізації суб'єктами державної аграрної політики національних інтересів у економічній сфері; правові засоби, які визначають юридичні технології: заборони, терміни, процедури та ін.; методи адміністрування та засоби впливу, заходи відповідальності та заходи заохочення тощо.

Правові норми не лише визначають цілі та завдання органів державного управління, їх компетенцію, принципи побудови та функціонування, а й регламентують відносини в межах організаційної структури як самої системи, так і її окремих елементів; визначають організаційно-правові форми та методи діяльності органів державного управління. Правові норми, регламентуючи всі відносини, що виникають у ході формування та реалізації державної аграрної політики в контексті забезпечення продовольчої безпеки, визначають тим самим, правове середовище та правовий інструментарій діяльності системи органів державного управління, а також інших суб'єктів, які залучаються на цей процес.

Відзначимо, що основними властивостями правового механізму є його зв'язок з конкретною ціллю та системою природи, що передбачає не автоматичне об'єднання нормативно-правових актів стосовно продовольчої безпеки, а їх організовану і взаємопов'язану сукупність, спроможну забезпечити досягнення поставленої мети шляхом законної реалізації суб'єктами національних інтересів.

Інституційний механізм охоплює діяльність інституціональних елементів, які представляють суб'єктів державної аграрної політики відмінного статусу з різним призначенням та роллю у процесах її реалізації: суб'єкти державного управління, органи виконавчої влади (вищого, центрального і регіонального рівнів); органи та посадові особи місцевого самоврядування (місцеві ради та їх виконавчі органи, інститут голів територіальних громад); недержавні організації.

Організаційно-адміністративний механізм забезпечення продовольчої безпеки покликаний забезпечити функціонування інституцій (суб'єктів) державної аграрної політики, тобто являє собою сукупність правил і процедур щодо: організації виконання органами виконавчої влади стратегічних документів з питань забезпечення економічної безпеки, й продовольчої зокрема; організації ідентифікації (оцінки), моніторингу та прогнозування загроз продовольчій безпеці; організації програмно-цільового планування, розподілу та використання ресурсів АПК в контексті забезпечення продовольчої безпеки; організації виконання функціональних завдань та координації дій між державними інститутами, що забезпечують продовольчу безпеку на рівні заходів та адміністративно-правових режимів; організації виконання функціональних завдань механізмів забезпечення продовольчої безпеки на регіональному рівні; організації виконання функціональних завдань державними (недержавними) науковими центрами та вищими навчальними закладами, що входять до системи АПК та здійснюють підготовку фахівців для галузі; координації дій між державою та неформальними об'єднаннями громадян, окресленими раніше; організації консультування і громадського обговорення проектів документів щодо реалізації державної аграрної політики в контексті забезпечення продовольчої безпеки, моніторингу їх виконання, надання і збирання відповідної інформації, здійснення контролю згідно з існуючими критеріями; організації інформаційного супроводження державної аграрної політики; організації контролю результатів реалізації державної аграрної політики в контексті продовольчої безпеки.

Фінансовий механізм забезпечення продовольчої безпеки має на меті створення умов для залучення грошових ресурсів для функціонування комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки шляхом формування системи багатоканального фінансування. Вона включає сукупність дій та заходів за трьома напрямками: перший — класифікація проблем забезпечення продовольчої безпеки за сферами: економічна сфера, соціальна сфера, екологічна сфера та ін.; другий — здійснення фінансування системи забезпечення продовольчої безпеки в умовах криз, надзвичайних ситуацій тощо; третій — безпосередня фінансова підтримка продовольчої безпеки, яка може надаватися за різних умов та у багатоманітних формах.

Економічний механізм забезпечення продовольчої безпеки передбачає формування суто економічних відносин у сфері агропромислового виробництва та створення умов для розвитку інноваційної діяльності.

Механізм державного регулювання забезпечення продовольством населення передбачає організацію

взаємодії методів, форм та важелів держави, що дає можливість забезпечити потреби населення у продуктах харчування в необхідних обсягах, асортименті й гарантованій якості (незалежно від зовнішніх та внутрішніх чинників) [10, с. 39].

Механізм державного реагування на загрози продовольчій безпеці передбачає виявлення та нейтралізацію внутрішніх та зовнішніх загроз продовольчій безпеці.

Механізм запобігання загроз продовольчій безпеці передбачає розробку та впровадження в життя превентивних заходів соціально-економічного та організаційно-управлінського характеру щодо запобігання загроз продовольчій безпеці.

Кадровий механізм забезпечення продовольчої безпеки має на меті підвищення відсотка зайнятості населення в аграрному секторі економіки з відповідною продуктивністю праці, її оплатою, з передбаченням повного забезпечення інфраструктурними факторами функціонування сільських районів.

При цьому реалізація вищезазначених та інших заходів має відбуватись шляхом розробки та виконання конкретних програм за видами та напрямками державної аграрної політики в контексті забезпечення продовольчої безпеки.

Науково-методичний механізм забезпечення продовольчої безпеки полягає у тісній взаємодії органів державної влади, відповідальних за забезпечення продовольчої безпеки та науково-дослідних інститутів і установ, у питаннях напрацювання методологічної бази впровадження новітніх технологій виробництва, їх апробації та адаптації до природно-кліматичних особливостей України; проведенні наукової роботи по найбільш проблемним питанням галузі та закріпленню шляхів їх вирішення на законодавчому рівні.

Інформаційно-аналітичний механізм забезпечення продовольчої безпеки має на меті моніторинг та прогнозування загроз продовольчій безпеці, аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища країни в контексті досягнення цілей поставлених у програмі державної аграрної політики в контексті забезпечення продовольчої безпеки.

Механізм економічного партнерства і співробітництва із регіональними організаціями з питань імпорту та експорту продовольства має на меті забезпечення нормалізації міждержавних економічних відносин в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави з урахуванням впливу чинника глобалізованої економіки.

Еколого-економічний механізм передбачає формування суто економічних відносин у сфері використання природних ресурсів, стимулювання раціонального і комплексного їх використання і відтворення, що є вкрай важливим на шляху до зменшення ресурсномісткості кінцевого національного продукту агропромислового виробництва [6, с. 521].

Механізм СОТ передбачає забезпечення макроекономічної стабільності й економічної безпеки країн в системі СОТ [16, с. 77].

Механізм інтеграції національного продовольчого ринку у світову продовольчу систему забезпечує функ-

ціонування національної моделі входження України у світову продовольчу систему з урахуванням перспективних тенденцій і факторів її формування та вдосконалення.

Реалізація комплексного державного механізму забезпечення продовольчої безпеки, виходячи з окреслених складових можлива за умови використання відповідних інструментів, до яких відносять: інституційні (законои, укази, постанови, розпорядження); фінансово-економічні (податки, пільги, дотації, мито, акцизи, цінова політика, розподіл ресурсів); соціально-економічні (задоволення потреб населення у харчових продуктах, збільшення його купівельної спроможності, забезпечення якості продовольства тощо); адміністративні (контроль, обмеження, дозволи, держзамовлення, захист, конкуренції тощо); інвестиційно-інноваційні (галузеві цільові та інвестиційно-інноваційні програми, фінансування інновацій та пріоритетних напрямів розвитку продовольчої галузі, контроль за використанням інвестицій, координація реалізації інноваційних програм) [11, с. 199].

ВИСНОВКИ

1. Розбудову комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки доцільно здійснювати з позицій системного підходу на базі комплементарної моделі національної економічної безпеки, що регулює процеси конструювання зазначеного механізму з урахуванням контексту домінуючої парадигми національної економічної безпеки, зовнішньоторговельної політики, економічного укладу країни, державної аграрної політики. Водночас розбудова зазначеного механізму має здійснюватися в рамках загальної теорії систем, теорії організації, теорії управління, теорії глобального управління, теорії державного управління, теорії міжнародних відносин, теорії правової держави, теорії глобальної безпеки, теорії колективної безпеки, теорії національної безпеки, теорії економічної безпеки, теорії продовольчої безпеки.

2. На основі теоретико-методологічних засадах розбудови та функціонування механізмів державного управління, механізмів забезпечення національної безпеки, механізмів інтеграції національної економіки у світову економічну систему, логіки взаємозв'язку елементів аграрної політики, логіки взаємозв'язку зовнішнього та внутрішнього контурів продовольчої безпеки, логіки впливу на аграрний сектор економіки таких важливих чинників, як глобалізована економіка, проблема глобальних змін клімату, митні режими ЄС визначено основні складові комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки: правовий, інституційний, організаційно-адміністративний, фінансовий, економічний, кадровий, науково-методичний, інформаційно-аналітичний, еколого-економічний механізми, а також механізми державного регулювання забезпечення продовольством населення, державного реагування на загрози продовольчій безпеці, запобігання загроз продовольчій безпеці, економічного партнерства і співробітництва із регіональними організаціями з питань імпорту та експорту продовольства, СОТ, інтеграції національного продовольчого ринку у світову продовольчу систему.

3. Запропонована структурна комплексного механізму забезпечення продовольчої безпеки дозволить у подальшому: 1) здійснити його змістовне наповнення з визначенням суб'єктів і об'єктів, функціонально-організаційної структури механізмів забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобалізованої економіки, глобальних змін клімату, нормативно-правового і ресурсного забезпечення, інструментів державного реагування на загрози продовольчій безпеці, а також уникнути суперечностей та дублювання, які сьогодні мають місце у цій сфері; 2) забезпечити реалізацію системного підходу до інтеграції національного продовольчого ринку у світову продовольчу систему, а також здійснення державної аграрної політики України з урахуванням місткості імпортного сегменту продуктивних ринків ЄС і митних режимів ЄС.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні структури та функцій державних механізмів забезпечення продовольчої безпеки України.

Література:

1. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" від 26.05.2015 № 287/2015 [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>
2. Указ Президента України "Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020" від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/52015-18245>
3. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/lans/show/806-2013-%D1/%80/>
4. Енциклопедичний словник з державного управління / Уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.
5. Політика енергоефективного розвитку і зміни клімату [текст]: [монографія] / В.Я. Шевчук, Н.Р. Малишева, Т.Т. Ковальчук, І.Г. Манцуров та ін. / За ред. В.Я. Шевчука. — К.: ЦП "Компринт", 2014. — 218 с.
6. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / Т. 3: Конкурентноспроможність української економіки // За ред. акад. НАН України В.М. Гейца, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Квасюка. — К.: Фенікс, 2007. — 556 с.
7. Тригуб А.Ю. Адміністративно-правове забезпечення продовольчої безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право" / А.Ю. Тригуб. — К., 2012. — 206 с.
8. Щербань В.П. Економічні і соціально-екологічні основи формування та розвитку продовольчої безпеки в Україні: автореф. на здобуття наук. ступеня д. е. н.: спец. 08.07.02. "Економіка сільськогосподарства і АПК" / В.П. Щербань. — Суми, 2004. — 62 с.
9. Руликівський В.П. Державне управління в сфері забезпечення продовольчої безпеки України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. "Механізми державного управління" / В.П. Руликівський. — К., 2010. — 209 с.
10. Фролов А.Ю. Інституціоналізація державного регулювання забезпечення продовольством населення України: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. "Механізми державного управління" / А.Ю. Фролов. — К., 2010. — 235 с.
11. Государственное управление в сфере национальной безопасности: словарь — справочник / состав.: Г.П. Ситник, В.И. Абрамов, В.Ф. Смолянюк и др.; под общ. редакцией Г.П. Сытника. — К.: НАДУ, 2012. — 496 с.
12. Кириленко В.І. Методологія побудови та використання комплементарної моделі національної економічної безпеки / В.І. Кириленко, М.М. Шевченко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 22. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Ч. III. Сер. "Економічні науки" / За заг. ред. Н.О. Татаренко, В.Г. Ціватого. — Київ, 2015. — С. 40—50.
13. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України [текст]: [монографія] / Г.П. Ситник, В.І. Абрамов, О.Г. Бортнікова та ін.; за ред. Г.П. Ситника, В.І. Абрамова. — К.: МАЙСТЕР КНИГ, 2012. — 536 с.
14. Письмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль [текст]: монографія / Л.М. Письмаченко. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2008. — 366 с.
15. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, В.І. Куценко та ін. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. — Черкаси: Брама-Україна, 2006. — 760 с.
16. Муталибов В.А. Макроэкономическая стабильность: предпосылки, условия, результаты [текст]: монография / В.А. Муталибов. — К.: Освіта України. — 2014. — 360 с.
17. Осташко Т.О. Оцінка перспектив експорту вітчизняних сільськогосподарських товарів у ЗВТ з ЕС / Т.О. Осташко // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип. 22. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Ч. III. Сер. "Економічні науки" / За заг. ред. Н.О. Татаренко, В.Г. Ціватого. — Київ, 2015. — С. 147—152.
18. Задорожня Л.М. Інституційне забезпечення розвитку ринку інновацій в аграрній сфері: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / Л.М. Задорожня. — Вінниця, 2015. — 22 с.

References:

1. President of Ukraine (2015), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine on May 6, 2015 "On Strategy of National Security of Ukraine", available at: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070> (Accessed 20 Aug 2016).
2. President of Ukraine (2015), Decree "On the Strategy for Sustainable Development "Ukraine - 2020", <http://www.president.gov.ua/documents/52015-18245> available at: (Accessed 20 Aug 2016).
3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Order "On approval of the Strategy of Development of the agricultural sector for the period 2020", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/806-2013-%D1%80> (Accessed 20 Aug 2016).
4. Surmin, Yu.P. Bakumenko, V.D. and Mykhnenko, A.M. (2010), Entsiklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.
5. Shevchuk, V.Ya. Malysheva, N.R. Koval'chuk, T.T. Mantsurov, I.H. (2014), Polityka enerhoefektyvnoho rozvytku i zminy klimatu [The policy of energy efficiency and climate change], TsP "Kompynt", Kyiv, Ukraine.
6. Hejtsa, V.M. Semynozhenka, V.P. Kvasiuk, B.Ye. (2007), Stratehichni vyklyky KhKhI stolittia suspil'stvu ta ekonomitsi Ukrainy [Strategic Challenges of the XXI century society and economy in Ukraine], Feniks, Kyiv, Ukraine.
7. Tryhub, A.Yu. (2012), "Administrative and legal support food security in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Law, Kyiv, Ukraine.
8. Scherban', V. P. (2004), "The economic, social and environmental bases of formation and development of food security in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Sumy, 62 s.
9. Rulykivs'kyj, V.P. (2010), "Public administration in ensuring food security in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Public administration, Kyiv, Ukraine.
10. Frolov, A.Yu. (2010), "The institutionalization of state regulation of the food security of the population Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Public administration, Kyiv, Ukraine.
11. Sitnik, G. P. Abramov, V. I. and Smoljanjuk, V. F. (2012), Gosudarstvennoe upravlenie v sfere nacional'noj bezopasnosti: slovar' — spravochnik [State management in the sphere of national security: Dictionary - reference book], NADU, Kyiv, Ukraine.
12. Kyrylenko, V.I. and Shevchenko, M.M. (2015), "The methodology of construction and use of complementary national economic security model", Naukovyj visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy, vol. 22, no. III, pp. 40-50.
13. Sytnyk, H.P. Abramov, V.I. and Bortnikova, O.H. (2012), Shliakhy udoskonalennia systemy derzhavnoho upravlinnia zabezpechenniam natsional'noi bezpeky Ukrainy [Ways of improving the system of public administration national security Ukraine], MAJSTER KNYH, Kyiv, Ukraine.
14. Pis'machenko, L.M. (2008), Derzhavne upravlinnia zovnishn'otorhovel'noiu diial'nistiu v Ukraini: rehuliuвання

ta kontrol' [State Department foreign trade in Ukraine: regulation and control], TOV "Yuho-Vostok, Ltd", Donetsk, Ukraine.

15. Bandur, S.I. Zaiats', T.A. and Kutsenko, V.I. (2006), Sotsial'nyj rozvytok Ukrainy: suchasni transformatsii ta perspektyvy [Social development of Ukraine: modern transformation and prospects], Brama-Ukraina, Cherkasy, Ukraine.

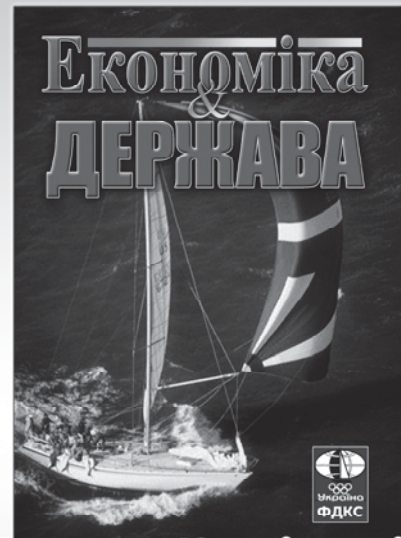
16. Mutalibov, V.A. (2014), Makroekonomicheskaja stabil'nost': predposylki, uslovija, rezul'taty [Macroeconomic stability: prerequisites, conditions, results], Osvita Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

17. Ostashko, T.O. (2015), "Estimation of prospects of domestic exports of agricultural products in FTA with EU", Naukovyj visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy, vol. 22, no. III, pp. 147—152.

18. Zadorozhnia, L.M. (2015), "Institutional support market development of innovations in agriculture", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Vinnytsia, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2016 р.

**Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»**

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73

Передплатний індекс: 01751